

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 7.

V Ljubljani, 15. aprila 1890.

Letnik III.

Nekaj o vrtnicah ali rožah.

IV.

Uzorne krasote in vonjave ter neprekosno popolnega listja in cvetja so nekatere vrtnice iz vrste čajevk (*rosa odoratissima* ali *r. thea indica*). Pri njih vidimo barve od najčistejše bele do temnordeče, od najživejše rumene do rjavkasto rumene — skoro nemožno je opisati njih lepoto in raznoličnost.

Domovina čajevk je gorka Azija, in sicer vzhodnja Indija. V Evropo na Angleško zanesene so bile okoli leta 1810., skoraj potem na Francosko, kjer so jih tamošnji vrtnarji do sedanje popolnosti in raznovrstnosti dogojili. Večina vseh do naše dobe znanih čajevk je plod umetne spolitve (*Befruchtung*) in delo francoskih, oziroma angleških vrtnarjev, kjer je ravno njih obnebjje sosebno ugodno tem vrtnicam.

Ime „čajevke“ (*thea*) pa so dobile baje zaradi tega, ker ponarejajo iz njih listja čaj.

Skoro vse rasto krepko in cveto pridno. Tudi po zimi jih z malim trudom pripravimo, da cveto po toplih, zračnih in svetlih prostorih, posebno seveda po rastlinjakih, ali varovati jih moramo mraza, ker so zelo občutljive.

Listje je temnozeleno in se leskeče, les ob začetku rdečkast, pri nekaterih popolnoma rdeč (pri *beaute de l' Europe*), potem, kadar dozori, temnozelen ter z redkimi, a krepkimi bodicami obraščen. Cveti so veliki in težki, da se pod njih teže veje šibe, vonjave pa najprijetnejše in močne. Nekatere so zelo bujne rasti, delajo dolge poganjke in veje, zato vzgojimo iz pritličnih čajevk posebno piramide lahko, visokodebelnim pa ni moči ohraniti lepe oblike, bodisi okroglaste ali podolgate. V lončkih cveto pridno, zaradi prijetne vonjave so priljubljene cvetice po oknih.

Čajevke razmnožujemo le s cepljenjem na trdnejše podloge, bodisi pritlično ali visoko. S svojimi koreninami se nikdar dolgo ne ohranijo in tudi ne cveto tako pridno, kakor cepljene.

Zelo lepa te vrste in imenitna je vrtnica „*Marechal Niel* (maršal Niel)“. Ta čajevka je čiste, temnorumene barve, podolgastih cvetov in skoro najbolj duhteča. Na planem ne cvete tako pridno kakor po rastlinjakih, in cveti so ji tudi bledejši, večkrat (po obnebjji in zemlji) zelenkasto rumeni. Ne smemo pa zamolčati, da je tudi za mokroto zelo občutljiva, cveti ji namreč uže po tridnevnem deževju začno gniti. Vzgojena je leta 1864.

Po obliki in tudi v obče podobna, le še nežnejša od prve, je krasna „*niphotos* (nifetos)“ čiste, bele barve. Zelo pridno cvete pa sploh znana: *Gloire de*

Dijon (Gloar de Dižon) rdečkastarumene barve. Ona cvete do pozne jeseni, dokler ji mraz ne opali zadnjih cvetov. Izmed čajevk je ena najtrdnjših, prijetne vonjave in krepke rasti. Zaradi tesnega prostora omenjamo le imenoma še nekaterih, in sicer: *Beaute de l' Europe* (temnorumena, zunaj bakrene barve), *madame Berard*, *madame Falcot*, *Reine Marie Henriette* (rdeča gloar de Dižon), *Marie van Houtten*, *Perle de Lyon*, *Perle des Jardins*, *Etsile de Lyon*, *Adrienne Christophle* i. t. d. Vseh čajevk imamo že nad 800 različnih vrst in imen, ali mnoge so si jako podobne, človek bi mislil, da le ime jim je drugo. Vse imajo prijetno vonjavo, bela in rumena barva pa jim je nedosežno lepa. Obrezavati jih ne smemo hudo, drugače le divjajo, pa malo cveto.

K čajevkam spadajo tudi čajevke hibride (*thea hybrida*). Te so nastale po umetnem križanju (spoljenji) čajevk s cvetnim prahom remontank. Zaradi sorodstva z remontantkami jih je treba krepkeje rezati. Zelo so občutljive, drugače pa enake čajevkam, a le slabše rasti. Najbolj znana je: *La France* (la Frans) srebrnorožne barve in močne vonjave. Jako lepa je tudi z imenom *W. F. Benett* temnordeče barve, prijetne vonjave, dolgih jajčastih cvetov in zelo bujnega cvetja. Njej je bilo prisojeno darilo 5000 dolarjev, zato jo tudi nazivljejo pettisočdolarno rožo. Izimši imenovanih dveh vrtnic iz te vrste, občutljive so vse druge zelo in jih ne kaže saditi na plano.

Vrtnice čajevke smemo tudi na prav visoka debelca cepiti, ker se cveti zaradi teže svoje obračajo navzdol, pritlične vzgajamo v piramide, v obče pa je ravno ta oblika malo razprostranjena zaradi mnogih neprilичnosti. Vse pa moramo skrbno varovati mraza in mokrote.

Po domovini v sorodu čajevkam so noazetke (*rosa indica Noisettiana*), imenovane tako po vzgojitelji (Ph. Noisette), kateri jih je iz semena in po križatvi z drugimi čajevkami v Ameriki vzgojil. Ne duhte tako kakor čajevke, cveto še pridneje in v šopkih večasih po 30—50 vkupe. Listje ne odseva tako lesketajoče, les je belim vrtnicam te vrste svetlozelen, rumenim temnozelen, ob začetku rdečkast. Razmnožujemo jih le s cepljenjem, bodisi pritlično ali visoko. Rasti so zelo krepke, zato jih ne smemo hudo obrezavati. Cveti neprenehoma, cveti pa so manjši in laži nego drugih čajevk.

P. G.

Proti gosenicam!

Gotovo so najhujši sovražniki drevju v drevsnici in v sadovnjaku požrešne gosenice raznih metuljev. Vrli „Kmetovalec“ je sicer že temeljito pisal, kako izdatno vojsko sestaviti, kako jo oborožiti, da bode izdatno vojevala proti temu sicer majhnemu, ali v tako velikem številu po vejah, mladikah, perji in cvetji mrgolečemu požrešnežu. To razstavljanje je torej zaprečiti ter mrčes ugonobiti, predno se more razlesti; napasti ga treba spečega v mešičkih po zavitih listih. „Kmetovalec“ je omenjal tudi postave, katera zapoveduje pokončavati ta požrešni mrčes. Pri nas na Štajerskem do letos — vsaj kolikor je meni znano — občine niso še dobivale od oblastev takšnih povelj; zadnjo nedeljo v marčiji pa se je po več krajih v celjskem okraji pred cerkvijo naročilo, gosenice marljivo zatirati in pokončavati. Da jih je potreba in tudi kako jih je pokončavati, bilo je že tudi tož znano nekaterim, posebno naročnikom „Kmetovalčevim“^{*)}, vender je večina takih, ki obupno z glavo odmajavajo, ali pa celo stvar kot malenkostno vsaj nekoliko ali povsem prezirajo. Kaj torej storiti? Goseničja zalega po drevji se ali obere z roko

^{*)} Marljivo urejevani „Kmetovalec“ si je pri nas že nabral mnogo prijateljev, pa tudi naročnikov med zavednimi kmeti in drugimi.

ali s škarpami postrizže, pobere in sežge. Kjer pa tako ni mogoče, požgo se goseničje zalege z gorečo baklo po drevju. Pa ta način že precej stane; kjer je za take namene denar šteti in če tudi majhno vsotico, ohladi se navadno navdušenje, in delo se opusti.

Naš župan in predsednik „cesarjevič Rudolfovega sadjarskega društva“ g. dr. Ipavc je te ovire hitro uvidel ter izkusil jih odpraviti ali vsaj zmanjšati. Bakla za požiganje stane okoli goldinarja; g. dr. Ipavc je pa kupil v prodajalnici majhno, kositerno svetilnico (plehasto lampico) za petrolej, ki je tako prirejena, da jo lahko na kolikor čes dolgo palico ali drog pritrdiš; potem pa je prav lahko požigati gosenice po vejah. Da pa kak vetrič ne ugasne plamena, priveže ali pribije se okoli svetilnice trd papir. G. doktor je rekel, da kakor je ta priprava preprosta in cena — vse vkupe namreč ne stane čez 20 kr. — vender popolnoma zadostuje svojemu namenu.

V. Jarc.

Novo posajena drevesa, ki ne poženo.

Večkrat se pripeti, da novo posajena sadna, lepota in divja drevesa ne poženo, dasi imajo zelen, gladek lub. To se posebno rado zgodi, če se sade ob mrazu, ali pa pozno pomladi, in celo če so se precéj posušila ob prevažanju. Oberdick je že v petdesetih letih objavil neki način, kako naj se ravna s takimi drevesi, ki pa še sedaj vzlic izvrstnosti svoji ni občno znan. Drevesa se vzamejo iz zemlje, in korenine z ostrim nožem obrežejo tako, da pride obrezan ploskev na dno jame, potem se nekaj ur postavijo v čisto vodo in posade v drugič. Uspeh je čudovito hiter in tem gotovejši, če se lubje ob deblu in vejah namaže z apnom ali ilovico, da ne more iz njega izhlapevati voda, in če se okrog debela naloži kratkega, dobro ugojenega gnoja, da ostane zemlja čvrsta.

Kakó se dobi več sadja in večega od brajdnih dreves?

Znano je morda, da se dobi večje in lepše sadje:

1. če se potrgajo sadovi, kolikor jih je preveč, da ostali dobé več hrane;
2. če se sadovi podpró in privežejo, da so na miru in jih veter ne maje in ne moti njih rasti;
3. če se sadju napravi lahka senca, da vlaga prehitro ne izhlapeva;
4. če se odvede sok iz lesne vejice v sadno vejico, da povekša nje delavnost;
5. če se sadovi napeljejo v steklenice;
6. če se sadovi omivajo in škropé z vodo ali z drugimi tekočinami.

Vsa ta dela pa zahtevajo mnogo časa in truda in se dadó zvršiti le nekoliko. Mnogo lažje se pa dobi lepo sadje ter tudi pospeši rodovitnost drevesom, če se dvakrat ali trikrat požlahtne z isto sadno vrsto.

Tako so več breskev vrste Amsden drugi in tretji pot požlahtnili z isto vrsto. Pokazalo se je, da so le te rodile večje in lepše sadje, nego le edenkrat požlahtnjena drevesa iste vrste. Ravno tako je hruška Clairgeau v tretjem letu v drugič požlahtnjena rodila izredno debelo in lepo sadje.

Dvojna požlahtnitev se tudi uporablja, da se ustavi prehitra rast drevju. V tem slučaju se cepi z vrsto počasneje rastočo, da se napravi ravnotežje mej lesnim in sadnim zarodkom.

Vmesne požlahtnitve zvrše se najbolje, če se vstavijo popki v voline veje obličnih dreves. Pečkato sadje se lahko cepi tudi spomladi v sklad.

Raznotere vrtnarske reči.

Požlahtnitev vrb. Če hoče kdo vrbe žaluške požlahtniti, izbere naj si za podlogo „salix caprea“ ali pa „salix dasyclados“. Žlahtniti jih je pomladi, kakor hitro vrbe poženo in se da ločiti lub pri podlogah, in sicer s cepljenjem za lub. Cepiči naj se baš pred cepljenjem narežejo, in požlahtnjeno mesto naj se dobro preveže in z drevesnim voskom zamaže.

Kako se zabrani, da retkev ne spuhne? Vzrok puhlobi je neenakomerna rast zaradi suše ali pa pretrde zemlje, in zatorej se priporoča, pripravljene grede pokriti; najbolje je, če se natrosi do dva prsta na debelo žaganja ali šotne prhe. Dobro je to snov poprej z gnojnico polivati in dobro predelavati. Če se je to zgodilo, poseje, se retkev lahko takoj, sicer se pa poseje v razrahljano zemljo in na omenjeni način pokrije. Glavna stvar je, da se skrbi za dovoljno vlažnost, kar se jako olajša s takim pokritjem, ki tudi tla ohrani rahla.

Izvrstno gnojivo za sadno drevje je cestno blato. To blato ima v sebi mnogo rudninskih snovi, katere dobro vplivajo na rodnost drevesno. S cestnim blatom je pa le tedaj primerno gnojiti, ako drevo drugače dobro raste in mu hočemo le rodnost vzdržati. Ako pa slabo raste ali je opešalo vsled preobile rodnosti, pa cestno blato ni dober gnoj, marveč rabi kak dušikov gnoj, na pr. stalškega. Kadar gnojiš s cestnim blatom, raztresi ga po koreninah okoli debla ter ga podkopli.

Gotovo zavaruješ seme v zemlji mišim in ptičem, ako tako le ravnaš: Deni seme v kako posodo, poskropi ga nekoliko z vodo in primešaj toliko „meniga“, da so vsa zrna ž njim prevlečena. Kadar se seme posuši, lahko ga seješ. Vsled tega ni prav nič manj kaljivo; in preverjen smeš biti, da se ga nobena žival ne loti. Menig je rdeča barva, katere lahko kupiš ceno v vsaki prodajalnici barvil.

J. C. Schmidt, sloveč trgovski vrtnar v Erfurtu, piše: En človek more, ako vsak dan po eno uro dela in si prav razdeli delo in čas, obdelati zelenjaden vrt, ki je 1000 m^2 velik, ter lahko pridela več zelenjadi, nego je more porabiti obitel osmerih oseb.

Rezatev breskev. Ako pogledamo breskve, ki pri nas rasto, vidimo, da slabo uspevajo; polne so golih vej, in smola jim teče tu in tam. Rodne pa tudi niso ter dajejo droben in grintav sad. Tem neprilikam je vzrok nepravilna rezatev. Ob rezatvi breskev treba v čišlih imeti, da breskev rodi le na enoletnem lesu, kateri se takoj, kadar rodi, tudi posuši. Rezatev mora biti torej taka, da obdržimo rodnost ter da skrbimo za drugoletni rodni les. Rodni les tako le obrezuj: 1.) Dva do pol centim. dolge vršičke, ki imajo šopek cvetnih popov ter na vrhu lesni pop, puščaj pri miru. 2.) Prava rodna mladika, ki je 10 do 20 cm dolga, ter ima spodaj 3 do 4 čvrste lesne pope, zgoraj pa navadne cvetne pope, okrajšaj na 6 do 8 cvetnih popov. 3.) Mešana rodna mladika ima spodaj 2 do 3 čvrste lesne pope in zgoraj več trajnih popov. Od teh trojnih popov je srednji lesni pop, druga dva sta rodna. To mladiko skrajšaj na 4 do 6 trojnih popov. 4.) Lesna mladika ima največ lesne pope ter le nekatere cvetne pope na vrhu. To mladiko skrajšaj na 2 lesna popa.

Založba c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Odgovorni urednik Gustav Piro.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.